

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

РАДЧЕНКО Костянтин Анатолійович

УДК [356.35:378.6] (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, м. Харків.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Федоренко Олена Іванівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
педагогіки та психології, м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Коваленко Денис Володимирович,
Українська інженерно-педагогічна академія,
декан факультету міжнародних освітніх
програм, м. Харків;

кандидат педагогічних наук
Шевцов Сергій Олександрович,
Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України,
заступник директора, м. Харків.

Захист відбудеться «27» червня 2018 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, зала засідань, м. Харків, 61003.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий «26» травня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. С. Ковальська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реалізація конституційних положень з побудови в Україні демократичної, соціальної, правової держави передбачає модернізацію юридичної освіти, підготовку фахівців, здатних здійснювати ефективне правове забезпечення реформ, заходи з правового захисту населення, втілювати у суспільне життя принципи законності і верховенства права.

У нормативних документах, зокрема Наказі Міністерства оборони України від 25.04.2016 № 216 «Про вдосконалення підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня та сержантського (старшинського) складу у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів» підкреслюється необхідність зосередити головні зусилля під час підготовки військових фахівців на якісному формуванні військово-професійних здібностей майбутніх офіцерів, їх практичній підготовці до виконання обов'язків на посадах. Компетентнісний підхід, який запроваджений у вищій освіті України на державному рівні як обов'язковий, дозволяє вирішити поставлене завдання і забезпечити високий рівень практичної підготовки військових юристів.

Аналіз сучасних тенденцій у галузі вищої професійної юридичної освіти засвідчує зростання вимог до рівня підготовки майбутніх військових юристів. Згідно нової освітньої парадигми майбутній військовий юрист повинен володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями і навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої діяльності при рішенні професійних завдань як в умовах мирного, так і воєнного часу, тобто він повинен бути професійно компетентним.

За сучасних умов актуальність цього питання зумовлює необхідність модернізації та оновлення всіх складових фахової підготовки майбутніх військових юристів на основі запровадження положень компетентнісного підходу в освітній процес закладу вищої освіти.

У психолого-педагогічній літературі проблема професійної підготовки майбутніх фахівців має багатоаспектне теоретико-методологічне висвітлення. Концептуальні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців різних спеціальностей досліджували такі вчені, як В. Авдєєв, В. Андросюк, В. Байденко, С. Батишев, Н. Бібик, В. Бондарь, В. Маріщук, І. Мельничук, О. Овчарук, О. Савченко, В. Сериков, Т. Сорочан, Ю. Татур, А. Хуторський, В. Шадриков, С. Шишов, Г. Юхновець.

Питання професійної підготовки майбутніх юристів у закладах вищої освіти та проблеми формування у них професійних компетентностей висвітлено в працях юристів, психологів та педагогів І. Амінова, М. Ануфрієва, Н. Аргани, О. Бандурки, В. Васильєва, В. Вдовюка, О. Вьюшина, О. Губаревої, С. Гусарева, В. Єнгаличова, М. Єнікєєва, В. Журавського, Л. Карамушки, В. Клименка, В. Костенка, М. Костицького, Г. Ложкіна, С. Максименка, В. Моляко, В. Опришка, О. Ратінова, В. Романова, О. Скакун, В. Смірнова, О. Столяренка, В. Чуфаровського, Л. Філонова, Ю. Швалба, Ю. Шемшученка, М. Шермана.

Проблемам сучасної вищої юридичної освіти присвячені праці В. Андрейцева, Ю. Битяк, І. Івашкевич, С. Погребняка, С. Сливки, Р. Стефанчука, Є. Суханова,

Б. Топорніна, М. Ценко, Б. Чупринського, С. Шевцова, які досліджують шляхи формування професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Питання професійної підготовки військовослужбовців розглянуто в наукових працях О. Барабанщикова, А. Галімова, І. Грязнова, О. Діденка, В. Іванова, Д. Іщенка, А. Кучеренка, А. Мірошніченка, С. Морозова, М. Нецадіма, Є. Потапчука, В. Райка, М. Руденко, О. Сафіна, О. Ставицького, О. Торічного, С. Чистякова, Г. Штефаніч, Ю. Юрчук, В. Ягупова.

Разом з тим проведений теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить про те, що проблема формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки до теперішнього часу не ставала предметом спеціальних досліджень.

Доцільність розв'язання означеної проблеми пов'язана з необхідністю подолання *суперечностей* між: переважною орієнтацією професійної підготовки майбутніх військових юристів на засвоєння теоретичних знань і недостатнім розвитком її спрямованості на практичне застосування цих знань; упровадженням компетентнісного підходу у фахову підготовку майбутніх військових юристів і відсутністю контекстної специфіки в засобах його реалізації; високими вимогами до професійної компетентності майбутніх військових юристів та нерозробленістю теоретичних, методичних засад і педагогічних умов її формування у процесі фахової підготовки у закладі вищої освіти.

Необхідність розв'язання цих суперечностей потребує переосмислення мети, завдань і змісту формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки відповідно до вимог сучасної професійної освіти.

Проведений огляд наукових досліджень дозволяє стверджувати, що не зважаючи на наявність значного наукового матеріалу в цій галузі, проблема формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки в нових соціально-економічних і культурних умовах розвитку суспільства залишається недостатньо дослідженою. На сучасному етапі залишаються невизначеними зміст і структура професійної компетентності військового юриста, недостатньою мірою окреслені шляхи та умови її формування, які враховували б як змістову, так і процесуальну діяльність військового юриста. Також відсутні чітко визначені педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів, критерії її сформованості та відповідні методи педагогічної діагностики.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, необхідність подолання визначених суперечностей обумовили вибір теми дослідження: **«Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років (Наказ МВС № 275 від 16.03.2015 р.), Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2016-2019 рр., розділу

13 «Психологічне супроводження оперативно-службової діяльності», п. 13.1 «Психолого-педагогічні засади формування професійно важливих якостей і професійної компетентності у майбутніх правоохоронців», а також теми науково-дослідної роботи кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ «Психологічне, педагогічне та соціологічне забезпечення правоохоронної діяльності» (державний реєстраційний номер 0113U008196).

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 12 від 22.12.2015 р.) і погоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузях освіти, педагогіки і психології (протокол № 1 від 26.01.2016 р.).

Мета дослідження – підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів шляхом теоретичного обґрунтування, практичної реалізації й експериментальної перевірки педагогічних умов її формування в процесі фахової підготовки цих фахівців.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз професійної діяльності військового юриста та визначити її зміст та особливості.
2. Розкрити сутність і структуру професійної компетентності майбутніх військових юристів та визначити проблему дослідження.
3. Теоретично обґрунтувати та практично реалізувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки.
4. Уточнити критерії та показники сформованості професійної компетентності військових юристів.
5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх військових юристів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що підвищенню рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів буде сприяти запровадження в процес їхньої фахової підготовки педагогічних умов, які спрямовані на забезпечення виконання ними професійних обов'язків як в умовах мирного, так і воєнного часу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення компетентнісного підходу (Н. Бібік, Н. Брюханова, Ю. Варданян, А. Деркач, Д. Коваленко, Я. Кічук, В. Луначек); особистісно орієнтованого підходу у навчанні та вихованні (І. Бех, М. Вашуленко, І. Кучеренко, М. Пентиліук, О. Пометун, О. Савченко), системного підходу у вищій професійній освіті (П. Анохін, С. Архангельський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін), діяльнісного (О. Леонтєв, С. Рубінштейн), міждисциплінарного інтеграційного підходу у вищій освіті

(В. Андрейцев, І. Зверева, В. Казаков, Л. Кулагіна, В. Мануйлов, С. Тадіян, І. Федоров), інтерактивного підходу до організації освітнього процесу (Н. Волкова, О. Падалка, О. Пометун, О. Тарнопольський); теоретичні і практичні аспекти підготовки фахівців юридичної та правоохоронної галузі (В. Андросюк, О. Бандурка, А. Кучерявий, В. Медведєв, В. Монастирський, О. Федоренко, Г. Яворська, С. Шевцов) та військовослужбовців (А. Галімов, І. Грязнов, М. Нешадим, О. Торічний, В. Ягупов).

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні* – узагальнення, систематизація, конкретизація, порівняння, системний аналіз педагогічної, філософської, психологічної, юридичної наукової літератури для виявлення стану розробленості проблеми дослідження, обґрунтування його категоріального апарату, визначення сутності й структури професійної компетентності майбутніх військових юристів; проектування для визначення структури дослідження, педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки; *емпіричні* – спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ю, психологічне тестування для визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) для перевірки ефективності запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки; *математичні* методи для статистичного оброблення й аналізу достовірності отриманих результатів дослідження (критерій Пірсона).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше: теоретично обґрунтовано, практично реалізовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності військових юристів, а саме: спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності як в умовах мирного, так і воєнного часу; забезпечення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості навчальних дисциплін на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів для виконання обов'язків як у мирний, так і воєнний час; спрямованість професійної підготовки на формування у майбутніх військових юристів професійно важливих якостей, комунікативної компетентності та професійної мотивації;

уточнено:

- суть професійної компетентності військового юриста як цілісного, складного особистісного утворення, інтегративної якості особистості, яка поєднує володіння майбутнім фахівцем системою знань, умінь та навичок військово-юридичного спрямування, сформованість професійно важливих якостей особистості юриста, що забезпечують ефективне виконання професійних функцій з метою дотримання і захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави в умовах мирного та воєнного часу;

- змістове наповнення структурних компонентів (знанієво-термінологічного, професійно-особистісного, професійно-операційного) професійної компетентності майбутніх військових юристів;

- критерії та показники сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів, до яких належать: професійно-знанієвий (володіння термінологією і професійними знаннями); професійно-особистісний (сформованість професійно важливих якостей, комунікативної компетентності та професійної мотивації); професійно-операційний (сформованість у студентів як майбутніх військових юристів умінь і навичок професійної діяльності);

подальшого розвитку набули форми і методи формування професійної компетентності майбутніх військових юристів на основі врахування змісту і особливостей їхньої професійної діяльності в умовах мирного та воєнного часу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в реалізації у процесі фахової підготовки майбутніх військових юристів теоретично обґрунтованих та експериментально перевірених педагогічних умов, що забезпечують формування в цих фахівців професійної компетентності; у розробці авторського спецкурсу «Професійна компетентність військового юриста» для студентів, які навчаються за спеціальністю 081 «Право» (спеціалізація «Військово-юридична»); тренінгу «Професійна компетентність» з метою розвитку комунікативних умінь та навичок, формування професійно важливих якостей та професійної мотивації майбутніх фахівців; комплексних завдань та ситуацій міждисциплінарного змісту; комплексу методів і форм інтерактивного навчання, які забезпечують формування професійної компетентності у майбутніх військових юристів.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національної академії внутрішніх справ (м. Київ) (акт про впровадження № 31/01 від 17.01.2018); Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт впровадження № 235/03 від 21.03.2018); Харківського національного університету внутрішніх справ (акт про впровадження № 327 від 19.12.2017); Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків) (акт про впровадження № 117 від 21.03.2018).

Теоретичні положення та практичні результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх військових юристів (при проведенні практичних, тактичних, тактико-спеціальних та ін. занять), під час військово-юридичної практики та військового стажування, у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб офіцерського складу.

Особистий внесок здобувача. У працях, написаних у співавторстві (відповідно до списку наукових праць), здобувачеві належить: [1] – визначення особливостей професійної діяльності помічників командирів з правової роботи (юрисконсультів) з тактичної підготовки, ведення бойових дій, зміцнення військової дисципліни і статутного порядку у військовому підрозділі; [10] – визначено систему правових засобів охорони механізованого підрозділу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційної роботи обговорювалися та були схвалені на конференціях: *всеукраїнських*: «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права» (Київ, 2017), «Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи» (Херсон, 2017), «Психологічні засади забезпечення службової

діяльності працівників правоохоронних органів» (Кривий Ріг, 2018), «Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України» (Харків, 2018); *регіональних*: «Новітні технології – для захисту повітряного простору» (Харків, 2017), «Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань» (Харків, 2017).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертації опубліковано в 13 публікаціях (із них 11 одноосібних), у тому числі: 1 навчальний посібник, 5 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в іноземному періодичному виданні, 6 публікацій – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (405 найменувань, 10 – іноземною мовою), 12 додатків на 73 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 333 сторінок, із них – 207 сторінок основного тексту. Робота містить 49 таблиць та 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено ступінь її наукової розробки, об'єкт, предмет, мету і завдання, сформульовано гіпотезу, розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, представлено наукову новизну, практичне значення результатів дисертаційної роботи, подано відомості про апробацію і впровадження результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх військових юристів»** – проведено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, а саме: проаналізовано зміст і особливості професійної діяльності майбутніх військових юристів; визначено сутність і структуру їхньої професійної компетентності; здійснено аналіз стану формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки та визначено проблему дослідження; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування означеної компетентності цих фахівців у процесі фахової підготовки.

Питання професійної підготовки майбутніх юристів у закладах вищої освіти та проблеми формування у них різних професійних компетентностей висвітлено в дослідженнях психологів, педагогів та юристів І. Амінова, М. Ануфрієва, Н. Аргани, О. Бандурки, В. Васильєва, В. Вдовюка, О. Вьюшина, О. Губаревої, С. Гусарева, В. Єнгаличова, М. Єнікеєва, В. Журавського, Л. Карамушки, В. Клименка, В. Костенка, М. Костицького, В. Моляко, В. Опришка, О. Ратінова, В. Романова, О. Скакун, В. Смірнова, О. Столяренка, В. Чуфаровського, Л. Філонова, Ю. Швалба, Ю. Шемшученка.

За результатами наукового пошуку встановлено, що юридична професійна діяльність є складним багатоаспектним системним явищем з певною сукупністю взаємопов'язаних елементів. Професійну діяльність юриста слід розглядати як окремий вид діяльності, оскільки вона має свій предмет. В якості предмета професійної юридичної діяльності виступають правотворчість, правозастосування,

охорона права, надання юридичної допомоги (правозахист). Оскільки юридична діяльність за своїм змістом і метою є різновидом трудової діяльності, її доцільно розглядати, насамперед, у параметрах діяльнісного підходу: мети, суб'єкта, об'єкта, предмета, засобів суб'єкта, умов трудової діяльності тощо. За ознаками об'єкта діяльності і її предмета, юридичну діяльність поділяють на правотворчу, правоохоронну та правозастосовну. За функціями суб'єкта ця діяльність поділяється на оперативно-розшукову, слідчу, пенітенціарну, прокурорську, адвокатську, нотаріальну.

В основу класифікації видів юридичної практичної діяльності покладено критерій професійної спеціалізації (професійної спрямованості) юридичної роботи, на підставі чого виокремлюються такі види діяльності, як: діяльність судді, прокурора, слідчого, адвоката, юрисконсульта (юриста установи, підприємства, організації), нотаріуса та інші.

Для визначення змісту професійної компетентності військових юристів було виокремлено виробничі функції, типові задачі діяльності та уміння, якими повинні володіти випускники закладів юридичної вищої освіти, а саме: 1) правозастосовна функція (застосування норм права): вивчення обставин справи; правова кваліфікація; прийняття юридичного рішення; виконання рішення; запобігання правопорушенням; 2) наглядова (контроль законності); 3) надання правових послуг (надання консультацій та пропозицій з питань правового забезпечення військовослужбовців; за дорученням керівництва представлення інтересів військового підрозділу в судах та інших органах); 4) організаційна (організація правової роботи, організація та проведення заходів з правової підготовки та правового виховання у підрозділі; організація зберігання документації військового підрозділу та ін.); 5) деонтологічна (виконання професійних обов'язків відповідно до принципів незалежності, верховенства права, законності, конфіденційності тощо; дотримання правил етики юриста у ставленні до колег при здійсненні професійної діяльності).

Основними особливостями професійної діяльності юриста є: правова регламентація (нормативність) професійної поведінки, схвалюваних рішень працівників правоохоронних органів, юридичних служб і інших юристів, що беруть участь в правозастосовній діяльності; владний, обов'язковий характер професійних повноважень посадових осіб правоохоронних органів; екстремальний характер правоохоронної діяльності багатьох юристів, особливо тих, хто працює в органах суду, прокуратури, податкової служби і податкової поліції і т.п.; нестандартний, творчий характер праці юриста; процесуальна самостійність, персональна (для багатьох – підвищена) відповідальність юристів, що працюють в правоохоронних органах, державно-правових структурах.

Таким чином, аналізуючи підходи різних учених (В. Андрейцев, Ю. Битяк, С. Погребняк, Р. Стефанчук, Є. Суханов, Б. Топорнін) було уточнено поняття *«професійна компетентність військового юриста»* як складного особистісного утворення, інтегративної якості особистості, яка поєднує володіння майбутнім фахівцем системою знань, умінь та навичок військово-юридичного спрямування, сформованість професійно важливих якостей особистості юриста, що забезпечують

ефективне виконання професійних функцій з метою дотримання і захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави в умовах мирного та воєнного часу.

Професійна компетентність військового юриста, будучи інтегрованою характеристикою особистості фахівця, поєднує в собі такі структурні компоненти, як знанієво-термінологічний, професійно-особистісний та професійно-операційний.

Обґрунтовано, що фахова підготовка майбутніх військових юристів, побудована на засадах компетентнісного підходу і спрямована на формування їхньої професійної компетентності, має бути орієнтована: а) на практичну діяльність, формування і розвиток у студентів умінь і навичок як під час проведення практичних занять, так і під час проходження військово-юридичної практики та військового стажування, що сприяє набуттю досвіду використання знань; б) поєднання теоретичного і практичного компонентів шляхом розширення змісту підготовки, надання йому більш практичної спрямованості, а також залучення студентів до вирішення завдань і ситуацій професійного характеру під час аудиторних занять (практичних, тактичних, тактико-спеціальних та ін.); в) використання у професійній підготовці інтерактивних методів і форм проведення навчальних занять з метою застосування знань, формування професійних умінь та навичок, стимулювання інтересу і мотивації до професійної діяльності; г) організацію самостійної роботи студентів з метою відпрацювання вмінь.

Доведено, що формування професійної компетентності майбутніх військових юристів вимагає створення певних педагогічних умов в освітньому процесі закладу вищої освіти. Під *педагогічними умовами* формування професійної компетентності розуміємо комплекс психолого-педагогічних заходів, які мають мету, зміст, методи та форми реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти, спрямовані на оволодіння студентами системою професійних знань, умінь, навичок та досвіду їх практичного застосування, розвиток професійно важливих якостей майбутніх військових юристів з метою підготовки до ефективного здійснення професійної діяльності в умовах мирного та воєнного часу.

Враховуючи практичну орієнтованість компетентнісного підходу, зміст і структуру поняття «професійна компетентність військового юриста», визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки: спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності як в умовах мирного, так і воєнного часу; забезпечення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості навчальних дисциплін на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів для виконання обов'язків як у мирний, так і воєнний час; спрямованість професійної підготовки на формування у майбутніх військових юристів професійно важливих якостей, комунікативної компетентності та професійної мотивації.

У другому розділі – **«Практична реалізація та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів»** – уточнено критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів;

представлена структура реалізації педагогічних умов її формування у процесі фахової підготовки цих фахівців; описано методика проведення експериментальної роботи на констатувальному, формувальному і контрольному етапах педагогічного експерименту, проаналізовано його результати.

Для здійснення діагностики сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів було уточнено критерії, показники та рівні сформованості даного особистісного феномену.

Професійно-знанієвий критерій відображає системність професійних знань студента; здатність до тематичного узагальнення професійної інформації, її аналізу; відтворення системи понять відповідної галузі науки для рішення конкретних професійних завдань; інтегрованість знань студента; здатність їх узагальнювати і застосовувати знання з різних навчальних предметів для вирішення конкретних професійних завдань; усвідомлення і практичну орієнтованість знань; розуміння сфери застосування інформації, здатність накопичувати і виділяти знання, необхідні для рішення конкретних професійних завдань.

Професійно-особистісний критерій відображає вияв професійно важливих якостей майбутнього фахівця (дисциплінованість і відповідальність, самостійність, наполегливість, організованість, рішучість, ініціативність); комунікативної компетентності, яка проявляється у сформованості комунікативних умінь, навичок професійного спілкування та відповідних комунікативних якостей особистості; професійної мотивації, яка включає зовнішні та внутрішні мотиви особистості по відношенню до професійної діяльності.

Професійно-операційний критерій дозволяє виявити ступінь сформованості у студентів як майбутніх військових юристів умінь і навичок здійснення професійної діяльності в умовах мирного та воєнного часу, оволодіння вміннями вирішувати професійні завдання, що проявляється в кількості та якості успішно виконаних завдань, в оригінальності та самостійності рішень. Відповідно до виділених критеріїв виділено рівні (високий, середній, низький), що характеризують ступінь сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів.

Для вирішення поставлених завдань був розроблений наступний алгоритм експериментального дослідження: 1 етап – констатувальний: оцінка рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів за допомогою розробленого діагностичного інструментарію; 2 етап – реалізація визначених педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки (див. рис.); 3 етап – контрольний – педагогічна діагностика сформованості професійної компетентності студентів ЕГ і КГ, висновок про результати експериментального дослідження.

У педагогічному експерименті, який проводився у 2015-2018 роках, брали участь студенти трьох вищих закладів освіти: Національної академії внутрішніх справ (м. Київ), Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків), Харківського національного університету внутрішніх справ. Усього у педагогічному експерименті брали участь 244 студенти. Із загальної кількості 121 особа складала контрольну групу, 123 – експериментальну. В експериментальній роботі було задіяно 27 викладачів зі стажем роботи не менше 5 років.

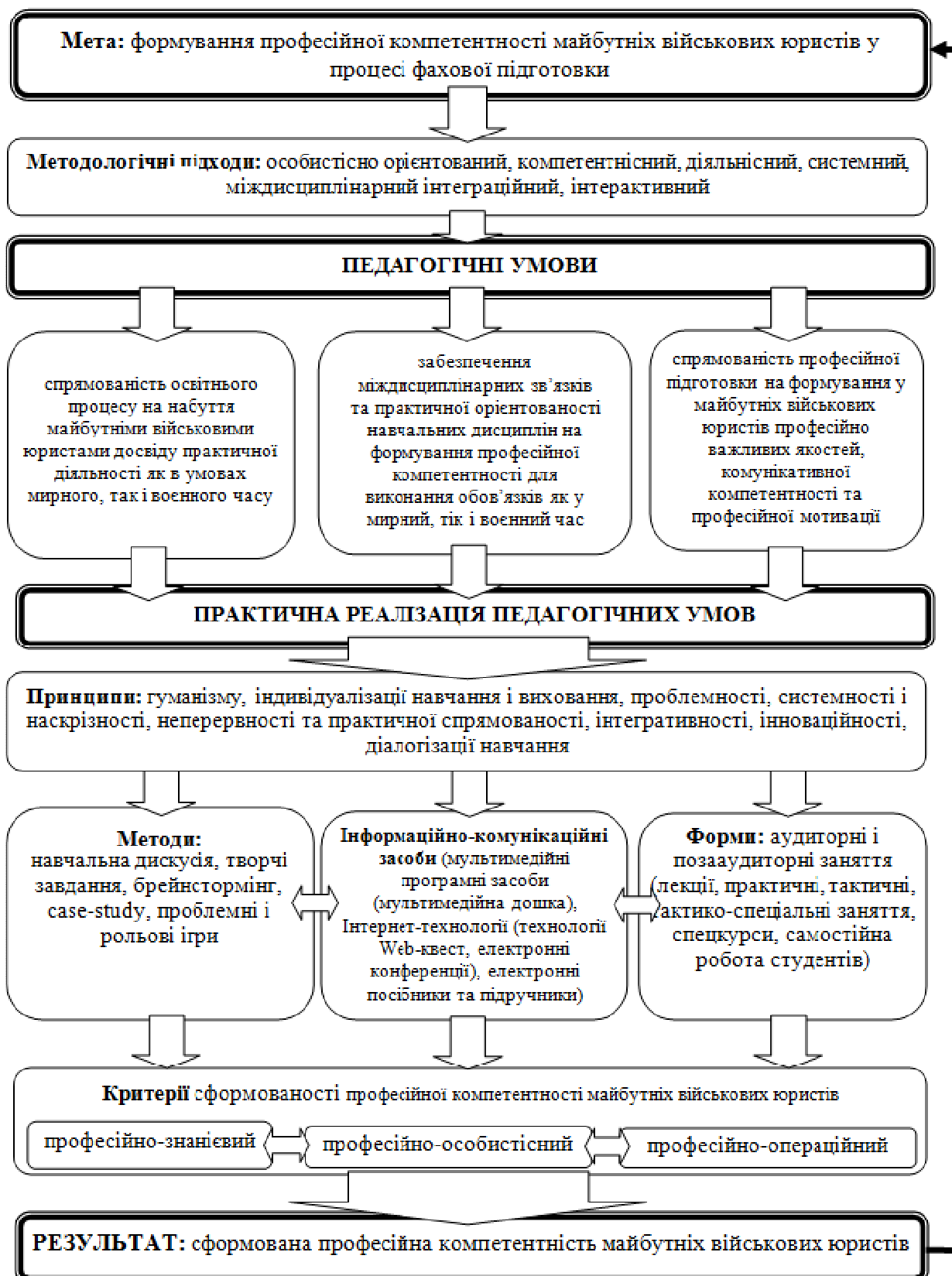

Рис. Структура реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів

Констатувальний етап дослідження передбачав здійснення діагностики початкового рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів. Для цього було використано такі методи, як спостереження, інтерв'ю, бесіди, авторські анкети, стандартизовані методики вивчення особистості: методика для діагностики сформованості волевих якостей особистості (Б. Смірнов), опитувальник загальної компетентності (О. Штепа), тест «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір в модифікації А. Реана, опитувальник «Діагностика мотивів професійної діяльності фахівців» (Т. Францева), методика «Діагностика комунікативної соціальної компетентності (КСК)», розроблені авторські анкети: оцінки рівня сформованості професійних умінь і навичок майбутніх військових юристів, анкета експертної оцінки сформованості професійних умінь і навичок майбутніх військових юристів, анкета самооцінки майбутніми військовими юристами вмінь професійного самовиховання і самовдосконалення.

Дані констатувального етапу експерименту свідчать про те, що більшість студентів експериментальної (74,3%) і контрольної (74,4%) груп мають низький загальний рівень сформованості професійної компетентності.

Формувальний етап експериментальної роботи був спрямований на реалізацію педагогічних умов формування професійної компетентності у майбутніх військових юристів ЕГ. Кожна з визначених педагогічних умов реалізовувалася у процесі фахової підготовки як у навчальній, так і позанавчальній діяльності студентів.

Реалізація першої педагогічної умови передбачала *спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності як в умовах мирного, так і воєнного часу*, для чого було розроблено і запроваджено алгоритм викладання різних типів занять (практичних, тактичних, тактико-спеціальних та ін.), спрямований на відпрацювання практичних дій, умінь, навичок студентів при вивченні дисциплін циклу професійної підготовки. Алгоритм являє собою послідовність виконання наступних дій: сприйняття нової інформації (зразків дій, прийомів) => усвідомлення та фіксація нової інформації => ознайомлення із сферою (ситуаціями) її застосування та конкретними прикладами => оволодіння практичними діями, прийомами самостійного застосування знань в стандартних ситуаціях => самостійне застосування знань у нестандартних ситуаціях (набуття досвіду практичної діяльності).

Розроблений алгоритм був застосований під час проведення занять з навчальних дисциплін військово-професійної підготовки «Військова педагогіка та психологія», «Загальна тактика», «Військова топографія», «Бойова система виживання воїнів (у т. ч. військово-медична допомога)» та навчальних дисциплін професійно-спеціальної підготовки «Правова робота у Збройних Силах України», «Практикум зі складання процесуальних документів у кримінальному провадженні» та ін.

В межах цієї педагогічної умови здійснювалося педагогічне супроводження різних видів практик (військово-юридичної та військового стажування), спрямоване на набуття та вдосконалення у студентів практичних навичок виконання посадових обов'язків юрисконсульта військової частини, військової установи, ознайомлення з особливостями практичної діяльності юрисконсульта в мирний, особливий період та

у воєнний час, виконання завдань із забезпечення життєдіяльності військ та військових формувань, створених у відповідності до законів України.

Реалізація другої педагогічної умови – *забезпечення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості навчальних дисциплін на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів для виконання обов'язків як у мирний, так і воєнний час* передбачала: внесення змін до змісту дисциплін професійної підготовки за темами, які дозволяють забезпечити їх практичну орієнтованість та міждисциплінарні зв'язки; розробку комплексних навчальних завдань та ситуацій міждисциплінарного змісту, для розв'язання яких студентам необхідно було застосувати знання з кількох різних навчальних дисциплін; використання інтерактивних методів навчання під час проведення практичних, тактичних, тактико-спеціальних занять, а саме: навчальних групових дискусій щодо аналізу професійних та проблемних ситуацій, брейнстормінгу, ділових і рольових ігор, тренінгових вправ; застосування комп'ютерних засобів навчання (Web-квестів, Інтернет-технологій, мультимедійних презентацій, перегляд відеороликів професійного змісту із подальшим аналізом); розробку і запровадження авторського інтеграційного спецкурсу «Професійна компетентність військового юриста».

Для забезпечення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості дисциплін циклу фахової підготовки було внесено відповідні зміни до програм навчальних дисциплін: «Безпека життєдіяльності підрозділів (у т.ч. безпека життєдіяльності, основи охорони праці)», «Військова педагогіка та психологія», «Бойова система виживання воїнів (у т.ч. військово-медична допомога)», «Стрілецька зброя та вогнева підготовка», «Правова робота у Збройних Силах України», «Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка» та деяких дисциплін базової підготовки, наприклад, «Юридична деонтологія».

Задля формування професійної компетентності майбутніх військових юристів здійснювалося факультативне викладання авторського спецкурсу «Професійна компетентність військового юриста». В рамках спецкурсу для забезпечення міждисциплінарних зв'язків було розроблено комплексні навчальні завдання та ситуації міждисциплінарного змісту, для вирішення яких студентам необхідно було застосувати знання з кількох різних навчальних дисциплін. Наведемо приклад такого завдання: «Озброєний військовослужбовець самовільно залишив гарнізон, його відсутність була виявлена. Які правові наслідки його вчинку: а) у разі самостійного повернення до військової частини; б) у разі, якщо він буде оголошений у розшук?» Розв'язання даного завдання (ситуації) вимагає від студента знань із навчальних дисциплін: «Статути Збройних Сил України та їх практичне застосування» <=> «Особливості кваліфікації військових злочинів» <=> «Практикум із складання процесуальних документів при кримінальному провадженні».

Використання зазначених комплексних завдань та ситуацій міждисциплінарного характеру дозволяло забезпечити міждисциплінарний зв'язок, стимулювало мотивацію до професійної діяльності, сприяло набуттю досвіду практичної діяльності майбутніх військових юристів.

Третя педагогічна умова – *спрямованість професійної підготовки на формування у майбутніх військових юристів професійно важливих якостей, комунікативної компетентності та професійної мотивації* була реалізована у двох напрямках: розширення змісту навчальних дисциплін базової та фахової підготовки в контексті формування професійно важливих якостей, комунікативної компетентності та професійної мотивації студентів та запровадження авторського тренінгу «Професійна компетентність», спрямованого на їх формування.

Зміст зазначених навчальних дисциплін (з 1 по 4 курси): «Філософія (філософія, релігієзнавство, етика і естетика)», «Юридична деонтологія», «Організація судових та правоохоронних органів», «Соціально-політичні студії (політологія та соціологія)», «Статuti Збройних Сил України та їх практичне застосування», «Військова педагогіка та психологія», «Правова робота у Збройних Силах України», «Цивільно-правові зобов'язання за участю структурних підрозділів Міністерства оборони України» був розширений і доповнений темами і творчими завданнями для самостійної роботи, які спрямовані на формування у майбутніх військових юристів професійно важливих якостей, комунікативної компетентності і мотивації до професійної діяльності.

З метою формування професійної компетентності майбутніх військових юристів був розроблений і впроваджений авторський тренінг «Професійна компетентність», який містив три блоки: мотиваційний, особистісний, комунікативний. Під час проведення тренінгу використовувалися вправи, ситуації, ігри, спрямовані на формування професійної мотивації, професійно важливих якостей та комунікативних умінь та навичок майбутніх військових юристів.

Метою *контрольного етапу експерименту* було з'ясування ефективності визначених і реалізованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки. Кількісні результати подано в таблиці.

Таблиця

Результати експериментальної роботи, у %

Рівні	Експериментальна група (123 особи)			Контрольна група (121 особа)		
	Констатув. етап	Контрольн ий етап	Приріст	Констатув. етап	Контрольний етап	Приріст
Професійно-знанієвий критерій						
високий	8,9	28,5	+19,6	9,0	14,9	+5,9
середній	14,7	40,1	+25,4	14,9	22,4	+7,5
низький	76,4	31,4	-45,0	76,1	62,7	-13,4
Професійно-особистісний критерій						
високий	14,6	29,3	+14,7	14,1	19,3	+5,2
середній	17,1	41,1	+24,0	17,3	24,8	+7,5
низький	68,3	29,6	-38,7	68,6	55,9	-12,7
Професійно-операційний критерій						
високий	8,1	27,1	+19,0	7,4	12,5	+5,1
середній	13,9	41,4	+27,5	14,1	22,4	+8,3
низький	78,0	31,5	-46,5	78,5	65,1	-13,4
Загальний рівень сформованості професійної компетентності						
високий	10,5	28,3	+17,8	10,2	15,6	+5,4
середній	15,2	40,9	+25,7	15,4	23,2	+7,8
низький	74,3	30,8	-43,5	74,4	61,2	-13,2

Так, в експериментальній групі кількість студентів із високим рівнем її сформованості збільшилася на 17,8 %, а в контрольній групі – на 5,4 %. Кількість студентів із середнім рівнем сформованості професійної компетентності в експериментальній групі збільшилася на 25,7 %, а в контрольній групі – на 7,8 %. Кількість студентів із низьким рівнем сформованості цієї компетентності в експериментальній групі зменшилася на 43,5 %, а в контрольній групі – на 13,2 %.

Вірогідність результатів формульованого етапу експерименту підтверджено за допомогою критерію χ^2 Пірсона.

Проведений аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив висунуту гіпотезу і дозволив зробити висновок про підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів за рахунок реалізації запропонованих педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоноване нове вирішення проблеми підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів шляхом теоретичного обґрунтування, практичної реалізації та експериментальної перевірки педагогічних умов її формування в процесі фахової підготовки цих фахівців, які спрямовані на забезпечення виконання ними професійних обов'язків в умовах мирного та воєнного часу.

1. На основі аналізу змісту професійної діяльності військових юристів було встановлено, що вона поєднує в собі професії військового і юриста, що проявляється у застосуванні норм права до правовідносин, які складаються у Збройних силах та їх підрозділах. Професійна діяльність військового юриста передбачає виконання ним таких функцій: правозастосовної; наглядової; установчої; правотворчої; надання юридичної допомоги; організаційної; деонтологічної. На підставі вивчення нормативно-правових документів різного юридичного рівня (законів, постанов, наказів, посадових інструкцій та ін.), які регламентують професійну діяльність військових юристів, було виділено її особливості, які були враховані при формуванні професійної компетентності у цих фахівців: правова регламентація (нормативність) професійної поведінки та рішень, які приймаються; владний, зобов'язуючий характер професійних повноважень; екстремальний характер діяльності юристів, особливо тих, хто працює в органах суду, прокуратури, податкової служби; нестандартний, творчий характер діяльності юриста; процесуальна самостійність, персональна відповідальність юристів за прийняті рішення.

У дослідженні було встановлено, що формування професійної компетентності майбутніх військових юристів необхідно здійснювати на підставі урахування змісту і особливостей їхньої професійної діяльності.

2. З урахуванням результатів наукового аналізу в контексті дослідження професійну компетентність військових юристів визначено як цілісне, складне особистісне утворення, інтегративну якість особистості, яка поєднує володіння майбутнім фахівцем системою знань, вмінь та навичок військово-юридичного

спрямування, сформованість професійно важливих якостей особистості юриста, що забезпечують ефективне виконання професійних функцій з метою дотримання і захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави в умовах мирного та воєнного часу.

За результатами аналізу наукової літератури у галузі професійної підготовки фахівців військово-юридичного профілю уточнено змістове наповнення структурних компонентів професійної компетентності майбутніх військових юристів, а саме: знанієво-термінологічного (відображає володіння юридичною термінологією і відповідними професійними знаннями); професійно-особистісного (особистісна, комунікативна компетентність та професійна мотивація, які характеризують особистість військового юриста як фахівця), професійно-операційного (відображає володіння вміннями і навичками здійснення професійної діяльності в умовах мирного та воєнного часу).

Було доведено, що формування даного феномену у процесі фахової підготовки військових юристів передбачає необхідність визначення певних педагогічних умов.

3. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови, реалізація яких була спрямована на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів. Перша педагогічна умова – спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності як в умовах мирного, так і воєнного часу - передбачала: розробку і запровадження алгоритму викладання різних типів занять (практичних, тактичних, тактико-спеціальних та ін.), який дозволяє відпрацювати практичні дії, вміння та навички студентів у процесі фахової підготовки; педагогічне супроводження різних видів практик (військово-юридичної та військового стажування) для набуття майбутніми військовими юристами досвіду здійснення професійної діяльності. Друга педагогічна умова – забезпечення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості навчальних дисциплін на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів для виконання обов'язків як у мирний, так і воєнний час – була спрямована на забезпечення: практичної орієнтованості дисциплін фахової підготовки через доповнення їх змісту темами, які безпосередньо пов'язані із професійною діяльністю військового юриста; міждисциплінарної інтеграції знань шляхом використання комплексних навчальних завдань та ситуацій міждисциплінарного змісту в рамках авторського спецкурсу «Професійна компетентність». Для реалізації цієї умови використовувалися інтерактивні форми і методи проведення занять, комп'ютерні засоби навчання для забезпечення практичної спрямованості фахової підготовки майбутніх військових юристів. Третя педагогічна умова – спрямованість професійної підготовки на формування у майбутніх військових юристів професійно важливих якостей, комунікативної компетентності і професійної мотивації - передбачала цілеспрямоване формування професійно важливих якостей військових юристів, розвиток їхньої комунікативної компетентності та професійної мотивації під час запровадження авторського тренінгу «Професійна компетентність військового юриста», який містив вправи та ситуації відповідного спрямування.

4. У процесі проведення дослідження було уточнено критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів, а

саме: професійно-знанієвий критерій, показниками якого є володіння студентами професійними знаннями та термінологією; професійно-особистісний критерій, показниками якого є сформованість професійно важливих якостей майбутнього фахівця, комунікативної компетентності та професійної мотивації, яка включає зовнішні та внутрішні мотиви особистості по відношенню до професійної діяльності; професійно-операційний критерій, показниками якого є сформованість у студентів як майбутніх військових юристів умінь і навичок професійної діяльності.

5. Експериментальною перевіркою запропонованих педагогічних умов доведена їх ефективність. Так, в експериментальній групі кількість студентів із високим рівнем сформованості професійної компетентності збільшилася з 10,5% до 28,3% (приріст становить 17,8%), із середнім рівнем – з 15,2% до 40,9% (приріст – 25,7%). У свою чергу, кількість студентів із низьким рівнем сформованості цієї компетентності в експериментальній групі зменшилася з 74,3% до 30,8% (- 43,5%). У контрольній групі також має місце певна позитивна динаміка, але не значна. Вірогідність результатів експериментальної роботи доведена засобами математичної статистики.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки. Перспективами для подальшого наукового пошуку є використання дистанційного та дуального (бінарного) навчання майбутніх військових юристів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Радченко К. А., Мельник С. М., Куртов А. І. Методичні рекомендації випускникам з питань організації повсякденної діяльності та дій під час бойових завдань у зоні АТО : навч. посіб. Харків : ХНУПС, 2017. 192 с.
2. Радченко К. А. Зміст і особливості формування професійної компетентності майбутніх військових юристів. *Педагогічні науки*. Херсон : Видавн. дім «Гельветика», 2017. Вип. LXXVII. Т. 1. С. 164–169.
3. Радченко К. А. Профіль професійної компетентності майбутнього військового юриста. *Військова освіта*. К. : Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського, 2017. № 2 (36). С. 188–198.
4. Радченко К. А. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів. *Педагогічні науки*. Херсон : Видавн. дім «Гельветика», 2017. Вип. LXXIX. Т. 2. С. 166–171.
5. Радченко К. А. Спрямованість освітнього процесу на набуття досвіду практичної діяльності як умова формування професійної компетентності майбутніх військових юристів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 12 (67). С. 44–47.
6. Радченко К. А. Педагогічні умови формування професійної компетенції майбутніх військових юристів. *Virtus Scientific Journal*. 2017. № 18. С. 115–119.

7. Радченко К. А. Міждисциплінарний підхід як умова формування професійної компетентності майбутніх військових юристів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2018. Вип. № 42. С. 145–152.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Радченко К. А. Особливості комунікативної компетентності військового юриста. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права* : матеріали VII Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 11 листоп. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутріш. справ, 2017. С. 349–353.
9. Радченко К. А. До змісту поняття «професійна компетентність» військового юриста. *Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи* : матеріали Всеукр. (з міжнародною участю) наук.-практ. конф. (м. Херсон, 15-16 листоп. 2017 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 108–111.
10. Радченко К. А., Зміївський Г. А., Горбунов В. І. Напрямки створення сучасної системи управління безпосередньою охороною механізованого підрозділу. *Новітні технології – для захисту повітряного простору* : тези доп. XIII наук. конф. ХУПС ім. Івана Кожедуба (м. Харків, 12-13 квіт. 2017 р.). Харків : ХНУПС, 2017. С. 55–56.
11. Радченко К. А. Воєнно-спортивні ігри, як метод підвищення ефективності тактичної, вогневої, військово-медичної підготовки курсантів ВВНЗ. *Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань* : тези доповідей регіонального круглого столу (м. Харків, 19 травня 2017 р.). Харків : Інститут підготовки юридичних кадрів НЮУ, 2017. Вип. 1. С. 44–46.
12. Радченко К. А. Професійно важливі якості військового юриста як складові професійної компетентності. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 15 лютого 2018 р.). Кривий Ріг: ДЮІ, 2018. С. 404–407.
13. Радченко К. А. Професійно-психологічна спрямованість підготовки майбутніх військових юристів. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 березня 2018 р.). Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 116–119.

АНОТАЦІЇ

Радченко К. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2018.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми

підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки.

У дисертації розкрито зміст і особливості професійної діяльності військових юристів. Розглянуто сутність і структуру їхньої професійної компетентності. Теоретично обґрунтовано й реалізовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки, а саме: спрямованість освітнього процесу на набуття майбутніми військовими юристами досвіду практичної діяльності як в умовах мирного, так і воєнного часу; забезпечення міждисциплінарних зв'язків та практичної орієнтованості навчальних дисциплін на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів для виконання обов'язків як у мирний, так і воєнний час; спрямованість професійної підготовки на формування у майбутніх військових юристів професійно важливих якостей, комунікативної компетентності та професійної мотивації. Уточнено критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх військових юристів. Експериментально доведено ефективність реалізації запропонованих педагогічних умов.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, військові юристи, педагогічні умови, фахова підготовка, професійно важливі якості, майбутній фахівець.

Radchenko K.A. Pedagogical conditions of formation of professional competence of future military lawyers in the process of professional training. – On the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv, 2018.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of raising the level of formation of professional competence of future military lawyers in the process of professional training. The dissertation describes the content and features of the professional activity of military lawyers. The essence and structure of their professional competence are considered. The pedagogical conditions for the formation of professional competence of future military lawyers in the process of professional training are theoretically substantiated and implemented, namely: the orientation of the educational process to the acquisition of future military lawyers experience in both peaceful and military time; provision of interdisciplinary connections and practical orientation of educational disciplines for the formation of professional competence of future military lawyers to fulfill their duties both in peacetime and in wartime; the focus of professional training on the formation of professionally important qualities, communicative competence and professional motivation from future military lawyers. The criteria, indicators and levels of formation of professional competence of future military lawyers are specified. The efficiency of realization of the proposed pedagogical conditions has been experimentally proved.

Key words: competence, professional competence, military lawyers, pedagogical conditions, professional training, professionally important qualities, future specialist.

Радченко К.А. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих военных юристов в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2018.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение проблемы повышения уровня профессиональной компетентности будущих военных юристов в процессе профессиональной подготовки.

Изучение содержания профессиональной деятельности военных юристов показало, что она сочетает в себе профессии военного и юриста, проявляется в применении норм права к военнослужащим. Профессиональная деятельность военного юриста предполагает выполнение им следующих функций: правоприменительной; наблюдательной; учредительной; правотворческой; оказание юридической помощи; организационной; деонтологической.

На основе анализа научных работ понятие «профессиональная компетентность военного юриста» определено как целостное, сложное личностное образование, интегративное качество личности, которое объединяет владение будущим специалистом системой знаний, умений и навыков военно-юридического направления, сформированность профессионально важных качеств личности юриста, которые способствуют эффективному выполнению профессиональных функций с целью соблюдения и защиты прав и свобод человека, общих интересов общества и государства в условиях мирного и военного времени. Структурными компонентами данной компетентности выделены: знаниево-терминологический, профессионально-личностный, профессионально-операционный.

Доказано, что формирование профессиональной компетентности будущих военных юристов требует создания определенных педагогических условий в процессе профессиональной подготовки. Под педагогическими условиями формирования профессиональной компетентности понимаем комплекс психолого-педагогических мероприятий, которые имеют цель, содержание, методы и формы реализации в образовательном процессе учреждения высшего образования, направленные на овладение студентами системой профессиональных знаний, умений, навыков и опыта их практического применения, развитие профессионально важных качеств будущих военных юристов с целью подготовки к эффективному осуществлению профессиональной деятельности в условиях мирного и военного времени.

Учитывая практическую ориентированность компетентностного подхода, содержание и структуру понятия «профессиональная компетентность военного юриста», определены и теоретически обоснованы педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих военных юристов в процессе профессиональной подготовки: направленность образовательного процесса на приобретение будущими военными юристами опыта практической деятельности как в условиях мирного, так и военного времени; обеспечение междисциплинарных связей и практической ориентированности учебных дисциплин

на формирование профессиональной компетентности будущих военных юристов для выполнения обязанностей как в мирное, так и военное время; направленность профессиональной подготовки на формирование у будущих военных юристов профессионально важных качеств, коммуникативной компетентности и профессиональной мотивации.

В диссертации уточнены критерии, показатели и уровни сформированности профессиональной компетентности будущих военных юристов, а именно: профессионально-знаниевый критерий, показателями которого являются владение студентами профессиональными знаниями и терминологией; профессионально-личностный критерий, показателями которого являются сформированность профессионально важных качеств будущего специалиста, коммуникативной компетентности и профессиональной мотивации; профессионально-операционный критерий, показателями которого являются сформированность у студентов как будущих военных юристов умений и навыков профессиональной деятельности.

Экспериментально проверены теоретически обоснованные педагогические условия, реализация которых позволяет повысить уровень сформированности профессиональной компетентности будущих военных юристов. Результаты контрольного этапа эксперимента подтвердили эффективность реализации данных педагогических условий по сравнению с традиционным подходом. Применение методов математической статистики на основе критерия Пирсона подтвердило выдвинутую гипотезу об эффективности предложенных педагогических условий.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, военные юристы, педагогические условия, профессиональная подготовка, профессионально важные качества, будущий специалист.